

معرفی و مقایسه لوح فشرده کتاب‌شناسی ملی ایران و کتبه

• داود محمدی فرد^۱
نویسنده و کارشناس کامپیوتر

برای رفع اشتباهات است» (ابرامی، ۱۳۵۶، ص ۱۵۴).

به‌طور کلی کتاب‌شناسی پایگاهی از اطلاعات کتاب‌شناختی مجموعه‌ای از منابع است که می‌تواند براساس یک موضوع گردآوری شده باشد و از آن در موارد زیر استفاده می‌شود.

۱. بهره‌گیری بهتر از دانش موجود و تجربه‌های دیگر در تحقیق و پژوهش؛

۲. بررسی روند تولید و اشاعه دانش در کشور؛

۳. کمک به کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برای پیروی از استانداردهای فهرست‌نویسی؛

۴. همسان‌سازی اجزای فهرست‌نویسی مانند موضوعات و پدیدآورندگان؛

۵. سهولت در ورود اطلاعات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای نسخه الکترونیکی.

کاربران کتاب‌شناسی‌ها، پژوهشگران، کتابداران، کتاب‌فروشان و علاقه‌مندان کتاب می‌باشند. کتاب‌شناسی‌ها در طول تاریخ که قدمتشان به قدمت کتابخانه‌ها برمی‌گردد، در قالب چاپی ارائه می‌شدند. در سال‌های اخیر هم‌زمان با رونق استفاده از کامپیوتر در امور کتابداری و اطلاع‌رسانی نسخه الکترونیکی کتاب‌شناسی‌ها نیز شکل گرفته‌اند. البته نسخه الکترونیکی هنوز چندان قدمت ندارد و تاریخچه آن به تاریخ ابداع سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای کامپیوتری

هر آنچه صاحب‌نظران درباره کتاب گفته‌اند، بی‌شک پایگاه‌های کتاب‌شناسی نیز از آن بی‌نسیب نمی‌مانند، زیرا پایگاه‌های کتاب‌شناسی محصول کتاب‌اند. اگر کتاب عصاره تجربه و دانش انسان یا نشانه هویت و شخصیت یک ملت و کشور است، پایگاه‌های کتاب‌شناسی نیز آینه تمام‌نمای این مفاهیم‌اند؛ اگر کتاب وظیفه انتقال آموخته‌ها و تجربه‌های نسل‌های پیشین را به پسین برعهده دارد، پایگاه‌های کتاب‌شناسی با تکیه بر فناوری‌های روز این وظیفه را فراگیرتر به‌انجام می‌رساند. ذکر تعاریف متنوع، وجوه مختلف این پدیده را روشن‌تر می‌کند. کامران فانی کتاب‌شناسی را اینگونه تعریف می‌کند: «کتاب‌شناسی فهرست یا صورتی از کتاب‌ها با ذکر اجزای اصلی آن است که به‌شیوه‌ای خاص تهیه شده باشد» (فانی، ۱۳۵۲، ص ۵۳). هوشنگ ابرامی نیز در توضیح کتاب‌شناسی می‌نویسد: «کتاب‌شناسی با یک نقشه جغرافیایی قابل قیاس است. این منبع در دنیای سرسام‌انگیز کتاب‌ها و وسایل دیگر ارتباط جمعی راهنمای کتابدار است. هیچ کتابخانه نوینی قادر نیست بدون کتاب‌شناسی وظایف خود را انجام دهد. تقاضا برای یک کتاب، برحسب عنوان، مؤلف یا موضوع بسیار معمول است. کتاب‌شناسی برای سفارش کتاب، نه تنها اطلاعات کامل را به‌دست می‌دهد، بلکه وسیله‌ای

یکی از مسئولیت‌های کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، انتشار کتاب‌شناسی ملی ایران به دو صورت چاپی و الکترونیکی بوده است

قابلیت‌ها

جست‌وجوی تخصصی فارسی و لاتین. در این جست‌وجو که صفحه آن همانند صفحه جست‌وجوی کتابخانه کنگره است، می‌توان براساس فیلدهای آزاد، پدیدآورنده فارسی، سازمان، عنوان، موضوع کلیدواژه‌ای و سرعنوانی، شماره مدرک، شماره راهنما، آی. اس. بی. ان^۱، فروست، ناشر، سال نشر و محل نشر جست‌وجو کرد. همچنین از عملگرهای «و»، «یا» و «به‌جز»^۲ می‌توان برای جست‌وجوهای ترکیبی نیز بهره جست.

پس از جست‌وجو، فهرست نتیجه جست‌وجو به صورت خلاصه شامل فیلدهای نویسنده، عنوان، ناشر، و تاریخ نشر ظاهر می‌شود. در این مرحله اطلاعات رکورد یا رکوردهای بازیابی شده را می‌توان به صورت برگه مادر، برگه موضوع، برگه شناسه افزوده و رف برگه ملاحظه کرد.

بازمی‌گردد. در ایران تاکنون کتاب‌شناسی‌های متعددی به صورت چاپی یا الکترونیکی منتشر شده که در این نوشته دو نمونه از فراگیرترین آنها، لوح فشرده کتاب‌شناسی ملی و لوح فشرده کتیبه بررسی و نقد می‌شوند.

معرفی لوح فشرده کتاب‌شناسی ملی ایران

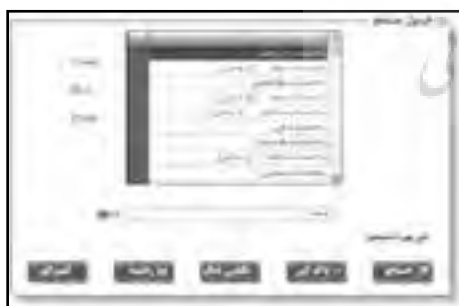
یکی از مسئولیت‌های کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، انتشار کتاب‌شناسی ملی ایران به دو صورت چاپی و الکترونیکی بوده است. اولین نسخه الکترونیکی کتاب‌شناسی ملی در بهار ۱۳۷۵ عرضه شد. این محصول به دلیل داشتن اطلاعات تخصصی کتاب‌شناختی کتاب‌ها با استقبال کتابداران و کتابخانه روبه‌رو شد. ویرایش ششم این محصول که در سال ۱۳۸۰ منتشر شد، دارای ۱۵۱۰۴۱ رکورد است. کتابخانه ملی لوح فشرده کتاب‌شناسی ملی را از طریق وبسایت خود در اختیار کاربران قرار داده است.

مشخصات فنی

- تحت ویندوز؛
- زبان برنامه: دلفی^۳؛
- بانک اطلاعاتی: سی. دی. اس / آی. اس. آی. اس. آی. اس^۴؛
- محصول شرکت پارس آدرخش.

مرور. در کتاب‌شناسی ملی نمایه‌ای از پدیدآورندگان، موضوعات و عناوین موجود است که با قابلیت مرور می‌توان در این نمایه‌ها به جست‌وجو پرداخت و پس از یافتن پدیدآورنده، موضوع یا عنوان موردنظر آن را در کل رکوردهای موجود جست‌وجو کرد. از این امکان مواقعی استفاده می‌شود که کاربر بخشی از واژه را به‌یاد دارد. در ضمن می‌توان قبل از جست‌وجو در کل بانک از واژه دقیق مطلع شد. با این امر می‌توان از ریزش کاذب در هنگام جست‌وجو جلوگیری کند. در بخش مرور نیز می‌توان از عملگرهای «اند ار نات»^۶ نیز استفاده کرد.

– جست‌وجو در مستند مشاهیر. با این امکان می‌توان در پایگاه مستند مشاهیر (پدیدآورندگان کتاب) که از سوی کتابخانه ملی تهیه شده است، به جست‌وجوهای ساده و پیشرفته پرداخت و سپس از نتیجه جست‌وجو به اطلاعات کتاب‌شناختی رکوردها دست یافت.
– ذخیره فرمول جست‌وجو. به‌منظور بازگشت به

در ضمن رکود یا رکوردهای موردنظر را می‌توان در قالب آی. اس. او^۷ ذخیره کرد. معمولاً از این امکان برای انتقال اطلاعات به نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای استفاده می‌شود. جست‌وجوی لاتین کتاب‌شناسی ملی تمام قابلیت‌های ذکرشده در بالا را شامل می‌شود، با این تفاوت که اجزای صفحه جست‌وجو کاملاً لاتین است.

جست‌وجوهای قبلی در صورت ذخیره فرمول‌های جست‌وجوی قبلی می‌توان با انتخاب فرمول‌های آن دوباره عملیات جست‌وجو را انجام داد.

معرفی لوح فشرده کتیبه

مؤسسه خانه کتاب به منظور اطلاع‌رسانی به پژوهشگران و علاقه‌مندان حوزه کتاب، از سال ۱۳۷۳ به گردآوری، سازماندهی و ارائه اطلاعات کتاب‌های منتشرشده هر سال در قالب کارنامه نشر پرداخته است. در سال‌های ۷۶ تا ۷۹ همراه کارنامه نشر، نسخه الکترونیکی این اطلاعات نیز عرضه می‌شد. اما با توجه به اینکه جست‌وجوی کتاب‌های موردنظر هر سال در یک لوح فشرده جداگانه کاری وقت‌گیر بود، ارائه مجموعه اطلاعات کتاب‌ها در سال‌های مختلف به صورت یک بسته نرم‌افزاری واحد ضروری به نظر می‌رسید. از این رو در مرحله اول، اطلاعات کتاب‌های منتشرشده طی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰ در یک بسته نرم‌افزاری جمع‌آوری و منتشر شد. این نرم‌افزار امکان دسترسی به اطلاعات جامع‌تر و وسیع‌تری را نسبت به نرم‌افزارهای قبل فراهم می‌کند. این مجموعه، شامل حدود ۱۶۸ هزار رکورد از اطلاعات کتاب‌های منتشرشده طی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰ است. هم‌اکنون آخرین ویرایش این محصول شامل ۴۵۰ هزار رکورد است.

مشخصات فنی

- تحت ویندوز؛
- استفاده از امکانات صفحات وب؛
- زبان برنامه: وی. بی ۲۰۰۵؛
- بانک اطلاعاتی فایلینگ خاص خانه کتاب طراحی شده با ویژوال سی^۳.

قابلیت‌ها

- جست‌وجوی کتاب.** این بخش پرکاربردترین بخش کتیبه بوده و دارای امکانات زیر است.
- جست‌وجوی ساده بر اساس عنوان؛
- امکان محدود کردن جست‌وجو بر اساس نام و نام خانوادگی پدیدآورنده و عنوان ناشر؛
- امکان جست‌وجوی پیشرفته بر اساس فیلدهای موضوع، رده دیویی، تاریخ نشر، تعداد جلد، نوبت چاپ،

- محل نشر، نوع کتاب (کودک، نوجوان، بزرگسال، کمک درسی)، زبان، نوع جلد، نوع اثر، شابک؛
- نمایش نتیجه جست‌وجو به صورت خلاصه؛
- امکان نمایش هر رکورد از نتیجه جست‌وجو به صورت برچسبی^۱ بر اساس فیلدهای عنوان، موضوع، پدیدآورنده، ناشر، شابک، رده، تاریخ نشر، زبان، محل نشر، نوع اثر، چکیده و تصویر جلد کتاب؛
- امکان ذخیره نتیجه جست‌وجو در قالب‌های ایکس. ام. ال^۱، اچ. تی. ام. ال^۲، اکسل^۳، ایزو^۴، و ام. ای. آر. سی^۵؛
- امکان چاپ نتیجه جست‌وجو؛
- امکان تهیه گزارش‌های آماری مختلف از نتیجه جست‌وجو.

طبقه‌بندی موضوعی. در این امکان تمام موضوعات و ریزموضوعات دانش به صورت سلسله‌مراتبی نمایش داده می‌شود که با انتخاب موضوع موردنظر کتاب‌های مربوط به آن بازیابی می‌شود.

گزارش‌های آماری. در کتیبه امکان تهیه گزارش‌های آماری متعدد در حوزه کتاب و نشر وجود دارد که می‌تواند مورد استفاده ناشران، محققان و تصمیم‌گیرندگان این حوزه قرار گیرد. این گزارش‌ها عبارت‌اند از:

۱. گزارش آماری ناشر. با این امکان می‌توان گزارش ستونی از کارکرد ناشران تهیه کرد. این گزارش شامل اطلاعاتی مانند نام ناشر، تعداد کل، تعداد چاپ اول، چاپ مجدد، تألیف، ترجمه، کل شمارگان و کل صفحات به تفکیک هر ناشر می‌باشد؛
۲. گزارش آماری کتاب. با این امکان می‌توان گزارشی از آمار انتشار کتاب در بازه‌های زمانی ماهانه و سالانه تهیه کرد. این گزارش شامل اطلاعاتی مانند سال، موضوع، تعداد کل، چاپ اول، چاپ مجدد، تهران، شهرستان، تألیف، ترجمه، کل شمارگان، متوسط

کتاب‌شناسی ملی
به دلیل پیروی از
یک ظاهر کاربری
استاندارد و
شناخته‌شده سریع‌تر
با کاربر ارتباط
برقراری کند

محتوای کتاب‌شناسی ملی با رویکرد اطلاعات تخصصی کتابداری تدوین شده است، در حالی که اطلاعات کتیبه با رویکرد توجه به عموم مخاطبان تدوین شده است

شمارگان، کل صفحات، متوسط صفحات است؛

۳. گزارش کلی کتاب‌ها. با این امکان می‌توان گزارشی از کل اطلاعات کتاب‌های موجود در بانک اطلاعاتی نمایه براساس فیلدهای عنوان، پدیدآورنده، ناشر، شابک، نوبت چاپ، قطع، جلد، شمارگان، قیمت و صفحه تهیه کرد؛

مقایسه کتیبه با کتاب‌شناسی ملی

کتاب‌شناسی‌های الکترونیکی را می‌توان از جنبه‌های مختلف بررسی کرد. البته بدیهی است که هر کتاب‌شناسی با توجه به هدف تولیدکنندگان آن دارای امکانات و شیوه‌های انتشار مختلفی است. با وجود این با توجه به اهداف تقریباً مشترک کتیبه و کتاب‌شناسی ملی، این دو محصول را از لحاظ محتوا و ویژگی‌های فنی و کاربری مورد بررسی قرار می‌دهیم.

مقایسه محتوایی

محتوای کتاب‌شناسی ملی با رویکرد اطلاعات تخصصی کتابداری تدوین شده است، از این رو اطلاعات آن بیشتر مورد استفاده کتابداران و کتابخانه‌هاست. در حالی که اطلاعات کتیبه با رویکرد توجه به عموم مخاطبان تدوین شده است. از این رو اطلاعات آن عمومی‌تر می‌باشد.

روزآمدسازی. از طریق این قابلیت می‌توان اطلاعات کتیبه را روزآمد کرد. بدین منظور باید آخرین اطلاعات کتاب‌های منتشرشده در کشور را از پایگاه داده‌خانه کتاب دریافت و به نرم‌افزار اضافه کرد. دریافت آخرین اطلاعات از دو طریق مراجعه حضوری به خانه کتاب و اینترنت امکان‌پذیر است. بنابراین دریافت اطلاعات به یکی از دو روش فوق با ابزار روزآمدسازی موجود در نرم‌افزار اطلاعات به بانک منتقل می‌شود؛ تنظیمات. در این بخش می‌توان مواردی مانند تعداد نمایش رکورد در نتیجه جست‌وجو و گزارش‌ها را تنظیم کرد.

مقایسه فنی

از نظر فنی نیز محتوای لوح فشرده کتیبه و کتاب‌شناسی ملی طبق جدول زیر مقایسه شده است.

کمک شایانی به این وضع کند. کتیبه و کتاب‌شناسی ملی راهی است که چندین سال با صرف هزینه و وقت طی شده که قطعاً حامل تجربه‌های فراوان برای تولیدکنندگان این نوع محصولات است. این تجربه‌ها می‌تواند با تکمیل و تجمیع به یک استاندارد ملی در تولید کتاب‌شناسی الکترونیکی تبدیل شود، به شرط آنکه این گام آخر حرفه‌ای برداشته شود.

پی‌نوشت‌ها:

1. Davood_mohammadi@yahoo.com
2. Delphi
3. CDS/ISIS
4. ISBN
5. and or not
6. ISO
7. and or not
8. VB2005
9. Visual C
10. Label format
11. XML
12. HTML
13. Excel
14. ISO
15. MARC
16. Link

مأخذ:

۱. کامران فانی (۱۳۵۲). «کتاب‌شناسی موضوعی فارسی»، نامه انجمن کتابداران ایران، س ۶، ش ۲ (تابستان).
۲. هوشنگ ابرامی (۱۳۵۶). شناختی از دانش‌شناسی، تهران: انجمن کتابداران ایران.

کتاب‌شناسی ملی	کتیبه
تحت ویندوز	تحت ویندوز
استفاده از کاراکتر ست غیراستاندارد ایران سیستم	استفاده از فناوری لینک ^{۱۱}
استفاده از بانک اطلاعاتی شناخته شده سی. دی. اس / آی. اس. آی. اس	استفاده از روش فایلینگ
روزآمدسازی از طریق لوح فشرده جدید	روزآمدسازی از طریق اینترنت و لوح فشرده
امکان ذخیره‌سازی رکوردها در قالب ایزو اکسل، ایزو، و ام. آی. آر. سی؛	امکان ذخیره‌سازی رکوردها در قالب اچ. تی. ام. ال، اکسل، ایزو، و ام. آی. آر. سی؛
سهولت در نصب بدون نیاز به کتابخانه ملی	نصب از طریق تماس با خانه کتاب و دریافت مجوز

مقایسه کاربری

کتاب‌شناسی ملی به دلیل پیروی از یک ظاهر کاربری استاندارد و شناخته‌شده سریع‌تر با کاربر ارتباط برقرار می‌کند و کاربر به راحتی به رکورد مورد نظر دسترسی پیدا می‌کند. اما کتیبه به دلیل طراحی شلوغ رابط گرافیکی و منطقی نبودن جای‌گیری گزینه‌ها و امکانات نرم‌افزار در صفحه اصلی، کاربر را دچار سردرگمی می‌کند. مهم‌ترین مزیت کتیبه از نظر ظاهر گرافیکی امکان بازیابی اطلاعات کتاب‌ها براساس نمایش سلسله‌مراتبی موضوعات است.

سخن آخر

جامعه اطلاع‌رسانی به منظور پاسخ‌گویی به علاقه‌مندان و پژوهشگران نیاز عمده‌ای به انواع کتاب‌شناسی‌ها و فهرستگان‌های متعدد تخصصی و عمومی دارد. از این رو وجود یک روش استاندارد و آزمایش شده می‌تواند